Vol 6 Issue 5 Feb 2017

ISSN No : 2249-894X

Monthly Multidisciplinary Research Journal

Review Of Research Journal

Chief Editors

Ashok Yakkaldevi
A R Burla College, India

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies,
Sri Lanka

Welcome to Review Of Research

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2249-894X**

Review Of Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial Board readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Dr. T. Manichander

Advisory Board

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies, Sri Lanka

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Fabricio Moraes de AlmeidaFederal University of Rondonia, Brazil

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Xiaohua Yang
University of San Francisco, San Francisco

Karina Xavier
Massachusetts Institute of Technology (MIT), USA

May Hongmei Gao
Kennesaw State University, USA

Marc Fetscherin
Rollins College, USA

Liu Chen
Beijing Foreign Studies University, China

Mabel Miao
Center for China and Globalization, China

Ruth Wolf
University Walla, Israel

Jie Hao
University of Sydney, Australia

Pei-Shan Kao Andrea
University of Essex, United Kingdom

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Ilie Pintea
Spiru Haret University, Romania

Mahdi Moharrampour
Islamic Azad University buinzahra Branch, Qazvin, Iran

Titus Pop
PhD, Partium Christian University, Oradea,
Romania

J. K. VIJAYAKUMAR
King Abdullah University of Science & Technology,Saudi Arabia.

George - Calin SERITAN
Postdoctoral Researcher
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences
Al. I. Cuza University, Iasi

REZA KAFIPOUR
Shiraz University of Medical Sciences
Shiraz, Iran

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

Awadhesh Kumar Shirotriya

Nimita Khanna
Director, Isara Institute of Management, New Delhi

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University, Kolhapur

P. Malyadri
Government Degree College, Tandur, A.P.

S. D. Sindkhedkar
PSGVP Mandal's Arts, Science and Commerce College, Shahada [M.S.]

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

C. D. Balaji
Panimalar Engineering College, Chennai

Bhavana vivek patole
PhD, Elphinstone college mumbai-32

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary, Play India Play (Trust),Meerut (U.P.)

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

Jayashree Patil-Dake
MBA Department of Badruka College Commerce and Arts Post Graduate Centre (BCCAPGC),Kachiguda, Hyderabad

Maj. Dr. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

AR. SARAVANAKUMARALAGAPPA
UNIVERSITY, KARAIKUDI,TN

V.MAHALAKSHMI
Dean, Panimalar Engineering College

S.KANNAN
Ph.D , Annamalai University

Kanwar Dinesh Singh
Dept.English, Government Postgraduate College , solan

More.........

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.oldror.lbp.world

Review Of Research

ISSN: 2249-894X
Impact Factor : 3.8014(UIF)
Volume - 6 | Issue - 5 | February - 2017

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे महिला सक्षमीकरण विषयक विचार व कार्य

प्रा. श्रीमती बिरादार प्रतिभा रंगराव
समाजशास्त्र विभाग , माऊली महाविद्यालय वडाळा ,
ता. उ. सोलापूर जि. सोलापूर.

प्रस्तावना–

भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा जन्म 14 एप्रिल 1891 मध्ये मध्यप्रदेशातील महु या गावी झाला. सर्वसामान्यांच्या उध्दारासाठी त्यांनी आयुश्यभर कार्य केले जाती उपजाती अस्पृष्यता धर्म, कामगाराचे प्रश्न, शेतक–यांच्या समस्या, भारतीय जलधोरण, भारतीय विदयुतधोरण महिला सक्षमिकरण या संदर्भात त्यांचे मोलाचे कार्य आहे डॉ. आंबेडकरांनी दीन दुबळयासाठी मानवमुक्तीचा लढा दिला. स्त्रियांना परंपरेचा जोखडातून मुक्त करण्यासाठी त्यांनी स्त्रीमुक्तीचा लढा दिला. आपल्या वाणीने आणि लेखणीने स्त्री विकासाला वाचा फोडली. महात्मा फुले , शाहू महाराज यानंतर स्त्री पूरूष विषमता नष्ट करून समता प्रस्तापीत करणारी अनेक आंदोलने डॉ. बाबासाहेबांनी उभी केली. स्वतंत्र, समता, बंधुता व लोकशाही या मुल्यांचा आग्रह धरला व स्त्रीयांना त्यांनी न्याय आणि हक्क देण्यासाठी अहोरात्र कार्य केले. स्त्रीयांना त्यांनी न्याय आणि हक्क याची जाणिव करून दिली ऐवढेच नाही तर त्यांना लढण्याचे नैतीक बळही दिले. आधुनिक भारताच्या जडणघडणीत स्त्रीयांचा सामाजिक दर्जा सुधरला पाहिजे यासाठी त्यांनी प्रत्यक्षकृती कार्यक्रम राबविले. महिला मागासलेल्या का आहेत? त्याची कारणे शोधली, समस्या समजावून घेतल्या आणि आपल्या विविध भाषणातून लेखनातून जनजागृतीचे कार्य केले डॉ. बाबासहेब म्हणतात '' कोणत्याही समाजाच्या विकासाचे मापदंड हे त्या समाजातील स्त्रीयांची स्थिती कशी आहे यावरून ठरत असते'' भारतीय स्त्री सर्वांगीण दृष्टीने सक्षम झाल्याशिवाय देशाचा विकास होणार नाही हे ओळखून त्यांनी स्त्री सक्षमिकरणाच्या संदर्भात केवळ विचार न मांडता कार्य केले.

डॉ. बाबासाहेबांच्या स्त्री सक्षमिकरणसंदर्भातील कार्याचा आढावा घेण्यापूर्वी स्त्री सक्षमिकरणचा अर्थ हा पूढील प्रमाणे

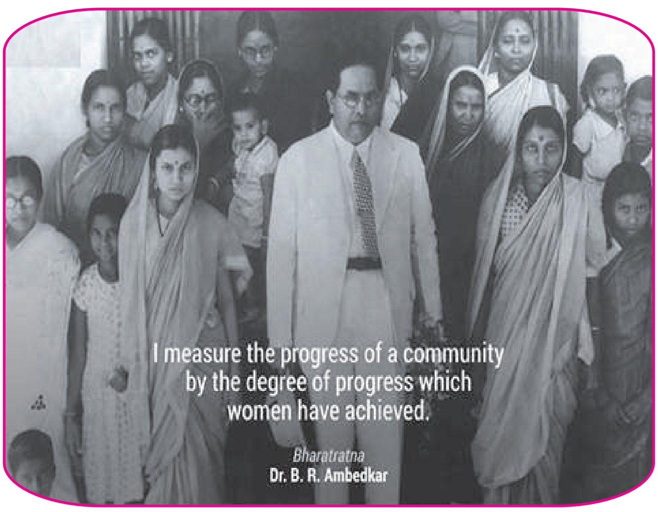

महिला सक्षमिकरणाचा अर्थ–

1) '' सत्तावंचित, संधीवंचीत, महिलांना कोणत्याही भेदभावाशिवाय प्रगती करण्याची संधी देणे म्हणजे महिला सक्षमिकरण होय''
2) '' महिला सक्षमिकरण म्हणजे स्त्रीचे व्यक्तीमत्व एक माणूस म्हणून व्यक्ती म्हणून विकसित करणे आणि त्यांना समान संधी देणे होय''

• उद्देष –

प्रस्तूत शोधनिबंधाचा उद्देश हा पुढील प्रमाणे
1) महिला सक्षमिकरणाचा अर्थ स्पष्ट करणे
2) डॉ. बाबासाहेबांचे महिला सक्षमिकरणा संदर्भातील विचार व कार्याचा आढावा घेणे
3) मिळालेल्या तथ्याच्या आधारे निष्कर्ष मांडणे

• गृहितके –

या शोधनिबंधाचे गृहितके हे पुढीलप्रमाणे
1) डॉ. बाबासाहेबांचा दृष्टीकोण हा स्त्री विकासवादी होता.
2) डॉ. बाबासाहेबांचे कार्य हे स्त्री सक्षमिकरणासाठी प्रेरक ठरले.

• तथ्यसंकलन –

या शोधनिबंधासाठी दुय्यम तथ्यसंकलनाच्या आधार घेण्यात आला.

डॉ. बाबासाहेब हे स्त्री मुक्तीचे कट्टर समर्थक होते. महात्मा फुले आणि गौतम बुध्दांचा त्यांच्या विचारावर मोठा प्रभाव होता. स्त्रीयांचा विकास हा पर्यायाने समाजाचा व देशाचा विकास असतो म्हणून स्त्री विकासाचा त्यांनी नेहमी आग्रह धरला. डॉ. बाबासाहेबांनी हिंदू स्त्रीयांची उन्नती आणि अवनिती जबाबदार कोण? यावर प्रदिर्घ असा लेख लिहला. या लेखामध्ये आंबेडकरांनी मनुस्मुतीमधील लिखाण हे स्त्रीयांच्या अन्याय आणि अत्याचारासाठी कसे कारणीभूत आहे हे स्पष्ट केले स्त्री ही माणूस आहे. आणि माणूस म्हणून तिला जगण्याचा अधिकार मिळाला पाहिजे यासाठी त्यांनी सतत प्रयत्न केले. दलित सुधारणा चळवळीबरोबरच स्त्री सुधारणेची व्यापक चळवळ त्यांनी हाती घेतली डॉ. आंबेडकर म्हणतात समाजातील जाती व्यवस्था आणि विषमता यांच्या माध्यमातून धर्माच्या नावाखाली स्त्रीयावर मोठया प्रमाणात अत्याचार होतात. सती प्रथा, देवदासी, बालविवाह, पडदा पध्दती, जरठकुमारी विवाह इ. प्रथेच्या माध्यमातून स्त्रीयांना दुय्यम लेखले गेले स्वतंत्र आणि समतेचा हक्कापासून स्त्रीयांना वंचित ठेवण्यात आले समाजाने स्त्रीयांना माणूस म्हणून जगण्याचा अधिकार नाकारलेला होता. त्यांना तो अधिकार मिळवून देण्याचे कार्य डॉ. आंबेडकरांनी केले. डॉ. आंबेडकर म्हणतात, ''स्त्रीयांच्या उन्नतीसाठी व विकासासाठी मला जे जे करता येईल ते ते मी करेन प्रसंगी समाजाचा विरोध पत्करावा लागला तरी चालेल मी माघार घेणार नाही. ''

डॉ. आंबेडकरांनी महिला सक्षमिकरण्याच्या संदर्भात केवळ विचार मांडले नाही तर त्यांनी 20 मार्च 1927 च्या महाडच्या

सत्याग्रहामध्ये त्याच प्रमाणे 1930 च्या काळारममंदिर सत्याग्रहामध्ये दलित स्त्रीयांना मोठया प्रमाणात सहभागी करून घेतले होते त्यांच्या मते ''दलित स्त्रीयांनी आपण अस्पृश्य आहोत असे मनात सुध्दा आणू नका. स्वच्छ राहा, सवर्ण स्त्रीयाप्रमाणे कपडे वापरा तुमची मुले, तुमचा पती जर मदय सेवन करत असतील तर त्यांना जेवन देवू नका. मुलांना शाळेत पाठवा मुलगा–मुलगी यांच्या शिक्षणावर समान भर दया सामाजिक आणि मानसिक गुलामगिरीतून स्त्रीयांना बाहेर काढण्यासाठी स्त्रीशिक्षणावर त्यांनी भर दिला. डॉ. आंबेडकर म्हणतात ''ज्ञान आणि विदया हे पुरूषांची मक्तेदारी नसून ते स्त्रीयांनाही मिळायला हवे, ब्राम्हणाच्या मुली जीतक्या शिकतील तितक्या मुली दलीतामधील ही शिकायला पाहिजेत असे विचार त्यांनी वेळोवेळी मांडले केवळ विचार मांडून ते थांबले नाही तर औरंगाबाद येथे महाविदयालयाची स्थापना केली व मुलीनाही प्रवेश दिला.

डॉ. बाबासाहेबांची केवळ दलित स्त्रीयांच्या उध्दाराचाच विचार केला नाही तर भारतीय स्त्रीयांना पारंपारिक बंधनातून मुक्त करण्यासाठी 26 डिसेंबर 1947 रोजी मनूस्मृतीचे दहन करून क्रांतीकारक पाउल उचलले मनूस्मृतीमधील स्त्रीविषयक अमानवी विचाराला त्यांनी आव्हान दिले. 26 जानेवारी 1950 हा दिवस भारतीय लोकशाहीसाठी अत्यंत महत्वाचा दिवस असून राज्यघटनेचे शिल्पकार डॉ. बाबासाहेबांनी हिंदुकोड बिल तयार केले. डॉ. आंबेडकर हे स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदेमंत्री होते हिंदुकोड बिलाची संपूर्ण जबाबदारी त्यांच्यावर होती . त्यावेळी समाजामधील स्त्रीयांची अवस्था ही अत्यंत हिन दर्जाची होती शिक्षणापासून, मालमत्तेच्या अधिकारापासून त्या वंचित होत्या विवाहाच्या संदर्भात अनेक चुकीचे नियम होते या सर्व गोष्टीच्या विचार करून डॉ. बाबासाहेबांनी नवीन कायदयात्मक तरतुदी सूचविल्या विवाहाच्या संदर्भात, पोटगी, वारसाहक्क घटस्फोटाचा अधिकार, दत्तक घेण्याचा अधिकार स्वताःचा वारसा निश्चित करण्याचा अधिकार इ. च्या संदर्भात कायदयात्म्क तरतुदीच्या माध्यमातून महिला सक्षमीकरणाचा प्रयत्न केला, डॉ. आंबेडकरांनी तयार केलेले हिंदुकोड बिल हे संसदेत पास झाले नसले तरी त्यामधील कायदे हे आज पारित झालेले दिसून येतात. वंचित शोषीत आणि पिडित महिलावर्गासाठी आंबेडकरांचे कार्य आधारभूत आणि सहाय्यक ठरले आहे. कायदयात्मक दृष्टीकोणातून स्त्री–पुरूष समानता निर्माण करण्याचे कार्य हे डॉ. आंबेडकरांनी केले आहे.

स्वतंत्र भारताचे पहिले मजुरमंत्री म्हणून डॉ. बाबासाहेबांनी स्त्रीयाचा सक्षमिकरणाची अनेक निर्णय घेवून त्याची अमंलबजावणी केली. खाणकामगार स्त्रीला प्रसुतीभत्ता, कोळसा खाणीत काम करणा–या स्त्री कामगारांना पुरूषाइतकी मजुरी, बहुपलीत्वाच्या प्रथेवर नियंत्रण, मजुर व कष्टकरी स्त्रीयांसाठी किरकोळ रजा, एका महिण्याची हक्काची रजा , दुखापत झाल्यास नुकसान भरपाई आणि 20 वर्षाची सेवा झाल्यावर निवृत्तीवेतनाची तरतुद असे अनेक उल्लेखनीय कार्य त्यांनी केले मतदानाच्या अधिकारासाठी युरोपमधील स्त्रीयांना संघर्ष करावा लागला मात्र भारतीय स्त्रीयांना न मागताच डॉ. आंबेडकरांनी मतदानाचा अधिकार दिला. स्त्रीयांनी आपल्या हक्कासाठी पुढे यायला हवे हे विचार रूजवण्याचा आंबेडकरांनी सतत प्रयत्न केला. समाजातील स्त्रीवर्गाच्या प्रश्नाला वाचा फोडण्याचे कार्य हे डॉ. बाबासाहेबांनी केले.

निष्कर्ष–

वरिल तथ्याच्या आधारे प्रस्तुत शोधनिबंधाचे निष्कर्ष हे पुढील प्रमाणे

1) डॉ. बाबासाहेब यांचा दृष्टीकोन हा स्त्री विकासवादी होता हे त्यांच्या लिखाणातून व कार्यातून स्पष्ट होते.
2) केवळ दलित स्त्रीयांच्याच नाही तर भारतीय समाजातील सर्व स्त्रीवर्गाच्या प्रश्नाला वाचा फोडली व स्त्री उध्दाराचे कार्य केले
3) मनुस्मृतीचे दहन करून स्त्रीयांना परंपरेच्या जोखडातून मुक्त करण्यासाठी स्त्री मुक्तीचा त्यांनी लढा दिला.
4) घटनात्मक तरतुदीच्या माध्यमातून व कायदयात्मक तरतुदी करून स्त्री पुरूष समानता निर्माण करण्याचे कार्य केले.
5) स्त्री ही एक माणूस आहे आणि माणूस म्हणूण तीला जगता आले पाहिजे यासाठी विविध अधिकार दिले.
6) स्त्रीयांच्या दर्जा सुधारण्यासाठी स्त्री शिक्षणाबरोबर स्त्रीयांच्या आर्थिक स्वलंबणावर डॉ. आंबेडकरांनी भर दिला.
7) आपल्या विविध चळवळी आणि सत्यागृहामध्ये स्त्रीयांना सहभागी करून घेतले त्यांना चार भिंतीतून बाहेर आणण्याचा त्यांनी प्रयत्न केला.
8) डॉ. बाबासाहेंबानी आपल्या कार्यातून व विचारतून स्त्री विकासाची नविन विचारसरणी निर्माण केली.
9) स्त्रीयांचा सर्वांगीण विकास करण्यासाठी कार्य करणारे कृतीशील व्यक्तीमत्व म्हणून डॉ. बाबासाहेबांचा उल्लेख होतो.

सारांश –

डॉ. बाबासाहेबांचे तत्वज्ञान आणि कार्य हे समाजातील सर्वच स्तरातील स्त्रीयांचा विकास साधणारे आहे. पुरूषसत्ताक व्यवस्थेने स्त्रीवर्गाला सतत अपेक्षित व वंचित ठेवण्याचे कार्य केले त्यामुळे स्त्रीयांना कमाल न्याय कसा देता येईल व स्त्री ही पुरूषाप्रमाणे कशी सबळ होईल या दृष्टीकोनातून डॉ. आंबेडकरांनी वेगवेगळया स्तरातून क्रांतीकारक स्वरूपात प्रयत्न व कार्य केले शोषीत वंचित व पिढित महिला वर्गाच्या सबलीकरणासाठी डॉ. आंबेडकरांचे कार्य हे उल्लेखनीय आहे.

संदर्भग्रंथ –

1) प्रतिमा परदेशी – डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि स्त्री मुक्ती
2) चांगदेव भगवान सैरमोडे – डॉ. आंबेडकर आणि हिंदू कोड बील
3) मून मिनाक्षी (संपादक) – फुले आंबेडकरी स्त्री चळवळ
4) विदयुत भागवत – स्त्री प्रश्नाची वाटचाल परिवर्तनाच्या दिशेने
5) पाटनकर प्रतिमा (संपादक) – फुले आंबेडकरी स्त्री चळवळ
6) धनंजय कीर – डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर चरित्र
7)प्रा. यादव गायकवाड – भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जीवन आणि कार्य

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Books Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- Directory Of Research Journal Indexing
- International Scientific Journal Consortium Scientific
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- DOAJ
- EBSCO
- Crossref DOI
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database

Review Of Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com